

Predgovor

Ta knjiga je rezultat tako poklicnih akademskih interesov kakor osebnih izkušnje. Kot sociolog sem se osredotočal na spremembe znotraj univerzitetnega sistema ter v širšem kulturnem in intelektualnem življenju. Kakor večina ljudi, ki se ukvarjajo z javnimi zadevami, se nisem mogel izogniti temu, da ne bi bral ali slišal o »krizi vzgoje in izobraževanja«* ter številnih problemih, ki prizadevajo šole. Kakor mnogi kolegi v visokem šolstvu sem opazal, da vse preveč mladim, ki pridejo na univerzo, primanjkujejo standardi jezikovne in številске pismenosti, kakršne bi pričakovali od dodiplomskih študentov. Lastna izkušnja razgovorov s starši in učitelji o njihovih skrbih pa me je motivirala, da sem se lotil študije o tem, zakaj je vzgoji in izobraževanju tako težko vzgajati in izobraževati.

Vzgoja in izobraževanje otrok sta me prvič začela vznemirjati leta 1999, ko sva z ženo iskala šolo za svojega takrat štiriletnega sina. Presenetilo me je, da sva sploh morala iskati šolo. Sam sem odraščal v obdobju, ko je človek samodejno šel v šolo, najbližjo domu, in nobeden od naših družinskih prijateljev ni čutil potrebe, da bi iskal drugje. Ko je najin sin dopolnil štiri leta, so naju z ženo zasuli z nasveti, kateri lokalni šoli naj se izogneva in za katero naj se odločiva. Skoraj vsak starš, s

* Ang. *education*. Termin vključuje tako vzgojo kakor izobraževanje. Najpogosteje ga prevajamo kot »vzgoja in izobraževanje«, v določenih kontekstih pa samo kot »izobraževanje« ali samo kot »vzgoja«. Isto velja za izpeljanke. [Vse opombe, označene z asteriskom, so prevajalske oziroma uredniške.]

katerim sva govorila, je dajal vtis, da je strokovnjak za prednosti in slabosti različnih lokalnih šol. Nedvoumno so nama dali vedeti, da bo, če narediva napako in izbereva napačno šolo, dobrobit najinega otroka ogrožena in da bosta njegova vzgoja in izobraževanje trpela. Medtem ko sem nasvete dobronamernih prijateljev brez težav prezrl, me je zaskrbelo ob neformalnem usmerjanju s strani učiteljev, s katerimi sva bila družabno seznanjena in ki so ponavljali skrbi najinih znancev. Nekateri so brez zadržkov pripovedovali številne »grozljive zgodbe« o neuspehih lastnih šol.

Med najino poizvedovalno akcijo pred desetletjem sem se zavedel, da je tako rekoč vse, kar je povezano s šolanjem, postalo drama. Učitelji so naju vselej toplo sprejeli, vendar se nama je zdelo nenavadno, da so naju vedno, ko so izvedeli, da imava otroka moškega spola, hoteli pomiriti, češ da imajo vzpostavljen robusten sistem za pomoč fantom pri branju. Pogosto so nama, še preden sva lahko karkoli vprašala, učitelji povedali, da imajo čudovito enoto za disleksijo in da so izkušeni pri obravnavi fantov z učnimi težavami. Kmalu sem ugotovil, da je za vzgojno-izobraževalne strokovnjake enaindvajsetega stoletja samoumevno, da imajo fantje »posebne potrebe« in da imajo malo možnosti, da bi postali dobri bralci. V naslednjih nekaj letih sem spoznal tudi, da se taka nizka pričakovanja ne omejujejo na to, kako šole gledajo na fante, ampak da gre za to, kako gledajo na mlade na splošno.

Na koncu me je do tega, da sem hotel napisati to knjigo, pripeljala moja osebna frustracija nad držo uradništva, da tišči glavo v pesek. Ko se pojavijo vprašanja o pomanjkljivostih šolanja, vladni ministri kritike obtožijo, da »spodkopavajo trdo delo učiteljev« in da imajo »negativen odnos do dosežkov učencev«. Javnost znova in znova posluša, da sta kakovost poučevanja in strokovnost šolanja višji kakor kadarkoli prej in da je »vsakoletna rast standardov posledica trdega dela učencev in njihovih učiteljev«. ¹ Taki obrambni odzivi dajejo zavajajoč vtis, da samo spraševanje o vzgojno-izobraževalnih standardih pomeni žalitev

¹ Glej komentar Wesa Sterlinga, nacionalnega predsednika NUS, medijska pisarna NUS: www.nus.org.uk/News/Media-Centre/A-level-results-2008/.

integritete učiteljskega poklica in poniževanje dosežkov mladih. Ta poskus onemogočenja razprave ima to žalostno posledico, da diskusijo polarizira in tudi politizira.

Kadar sta vzgoja in izobraževanje spolitizirana, razprava teži k nabiranju točk in k osredotočanju na simptome problema namesto na njegove vzroke. Žal obenem to tudi odvrača ljudi od razmisleka in razprave o temeljnih vprašanjih, na primer: Kaj razumemo pod izrazom vzgoja in izobraževanje? Kakšna je odgovornost družbe odraslih pri socializaciji otrok? Mnogi učitelji, predavatelji in starši se zavedajo, da je šlo nekaj narobe, vendar niso prepričani, kje je vir težave. *Zapravljeno* sem napisal, da bi se lotil tega vprašanja, in sicer tako, da izzovem duha nizkih pričakovanj, ki vpliva na velik del trenutnega pedagoškega mišljenja in kulturi šolanja daje filistrski in antiintelektualen značaj. Osrednje žarišče knjige je pojav, ki ga imam za paradoks vzgoje in izobraževanja, namreč: več ko družba vlaga v vzgojo in izobraževanje in več ko pričakuje od nji, manj šole in univerze zahtevajo od učencev.

Med pisanjem knjige so me izzvali in spodbodli uvidi in raziskave številnih kolegov, učiteljev in staršev. Koristilo mi je delo Kathryn Ecclestone in Dennisa Hayesa o terapevtski vzgoji in izobraževanju. Toby Marshall, Michelle Ledda in Shirley Lawes so podali koristne kritike zgodnjih zasnutkov. Razgovori s prijateljico in sodelavko Jennie Bristow so mi pomagali razjasniti lastno razumevanje dilem, pred katere so postavljeni starši. Ta knjiga je posvečena množici navdihujočih učiteljev, s katerimi sem se srečal in ki kljub pritiskom, s katerimi se soočajo, vztrajajo pri tem, da »zaprejo vrata« in poučujejo »skrivni kurikulum«.

Uvod

Paradoks vzgoje in izobraževanja

Vzgoja je točka, na kateri se odločimo, ali dovolj ljubimo svet, da prevzamemo odgovornost zanj in ga s tem rešimo pred tistim uničenjem, ki bi bilo brez obnavljanja in prihajanja novincev in mladih neizogibno. Vzgoja pa je tudi točka, kjer se odločimo, ali dovolj ljubimo svoje otroke, da jih ne izženemo iz našega sveta in prepustimo samim sebi; da jim ne odvzamemo možnosti, da se lotijo česa novega, nečesa, česar nismo predvideli, pač pa jih vnaprej pripravimo za nalogo obnove skupnega sveta.¹

Hannah Arendt

Vablljivo je, da bi za množico problemov, ki – kakor se zdi – pestijo institucije vzgoje in izobraževanja, iskali grešnega kozla. Nekateri kritiki s prstom kažejo na oportunistične politike, drugi merijo na številne slabo zamišljene eksperimente s šolanjem, pa tudi učitelje in starše redno žigosajo za njihove domnevne neuspehe. Medtem učitelji krivijo vlado in njene uradne inšpektorje. V zasebnih pogovorih državni uradniki izražajo prepričanje, da mnogi učitelji preprosto niso kos nalogi vzgoje in izobraževanja svojih učencev. Obsojanje je pogosto uperjeno tudi

1 Arendt, 2006, 199.

proti otrokom in tako proti njihovim staršem. Ob številnih priložnostih so mi padla v oči negativna čustva učiteljev do »motečih« učencev – nekaterih komaj šest- ali sedemletnih – ter njihovih družin. Vzgoja in izobraževanje sta postala bojišče, kjer se odvijajo pogosto nesmiselni konflikti. Taki konflikti niso omejeni na katerokoli posamezno državo. Posebno ostri so v angloameriških družbah, toda v zadnjih letih sem se srečeval tudi s starši in učitelji iz Nemčije, Nizozemske in Italije, ki so jezni in zagrenjeni zaradi tega ali onega vidika delovanja svojega vzgojno-izobraževalnega sistema.

V vzgoji in izobraževanju gre za veliko različnih problemov, toda pred vsem drugim gre za izvrševanje odgovornosti odraslih. Kakor pripominja Hannah Arendt, ena vodilnih političnih teoretičark dvajsetega stoletja: »Vzgoja je točka, na kateri se odločimo, ali dovolj ljubimo svet, da prevzamemo odgovornost zanj ...« Dandanes je lahko spregledati, da smo kot odrasli odgovorni za vzgojo in izobraževanje mladih. Družba neprestano opozarja: »Roke stran – otroci drugih niso tvoja stvar!« Naloga vzgajanja in izobraževanja otrok je prešla na zunanje izvajalce: kurikularne strokovnjake in pedagoge.*

Vzgoja in izobraževanje sta pogosto predstavljena kot ločena specializirana dejavnost, ki se zanaša na njihovo strokovnost. Seveda to tudi sta – vendar sta vzgoja in izobraževanje hkrati veliko več kot dejavnost, ki bi bila lahko prepuščena majhni skupini strokovnjakov. Kakor daje misliti Arendt, odrasli prav preko vzgoje in izobraževanja zagotovijo, da bo mlajša generacija kulturno, moralno in intelektualno pripravljena obnoviti naš »skupni svet«.

Izraz »odgovornost odraslih« utegne zveneti kot nesmiselna floksula. Navsezadnje večina odraslih ni kaj dosti vpletena v vzgojo in izobraževanje mladih. Splošno dojetje je, da so otroci doma odgovornost svojih staršev ali skrbnikov, v šoli pa svojih učiteljev. Odrasle se celo spodbuja, naj se ne vmešavajo v otroke drugih, tako da

* Ang. *pedagogues*, teoretični pedagogi; z isto besedo, »pedagogi«, drugje prevajamo tudi *educators*, s čimer so večinoma mišljeni pedagogi praktiki, torej učitelji. Za katere »pedagoge« gre – teoretike ali praktike ali oboje – je praviloma razvidno iz sobesedila.